

Чэркашына А.А., студ. гр. 313 ФТБК і СМ
БДУКМ
Навуковы кіраўнік – Васюк Т.І.,
дацэнт

АСАБЛІВАСЦІ РАЗВІЦЦЯ ДРОБНАЙ ПЛАСТЫКІ

Мастацтва глінянай цацкі з'яўляецца важным сродкам сувязяў пакаленняў, зберагаючым глыбіню гістарычнай і генетычнай памяці.

У вобразе цацкі сплталіся рэальныя і рэлігійныя, эстэтычныя і міфалагічныя, практычныя формы. У раскопках многіх паселішчаў сустракаюцца цацкі ў выглядзе дзівоснай істоты «птушкі-каня». Як вядома, конь ва ўяўленні нашых продкаў быў сімвалам Сонца, птушка, асабліва ў выглядзе качкі, уяўляла сімвал Зямлі і Неба. Пашыраны ў вырабе цацак жаночы вобраз – вобраз зямлі-карміцелькі – сімвал вечнасці і ўрадлівасці.

Яксым крокам у развіцці мастацтва цацкі з'явілася прыняцце працоўнага календара хлебараба. Сюжэтнасць цацкі ўзрасла, павялічылася яе абрадавая функцыянальнасць. Вялікае распаўсюджванне атрымала выява «Коннік» – сімвал добра і справядлівасці. Але самымі пашыранымі сярод гліняных істот у гэты час былі птушкі, якія амаль заўсёды былі свістулькамі. Цацкі павінны былі сваім магічным дзеяннем не толькі павялічваць ураджайнасць палёў, спрыяць прыплоду хатняй жывелы, але і ўзнімаць працоўную актыўнасць чалавека, надаючы веру ў шчаслівую будучыню. Для дзіцяці гліняныя цацкі з'яўляліся не толькі гульняй, але і мелі пазнавальную ролю, адначасова служачы сродкам перадачы жыццёвага вопыту наступным пакаленням.

Цацкі ляпіліся хутка. Адбіраліся самыя патрэбныя і эфектыўныя прыёмы, улічвалася нескладанасць іх выканання. Галоўны элемент і аснова цацкі – конусападобная пуштацелая загатоўка-тулава. Расплюшчыўшы кавалак гліны ў аладку, абгортваем яе вакол пальца або палачкі. Месца стыку пры гэтым заштукоўваем. Зняўшы загатоўку з пальца або палачкі, звужаем,

выцягваем кончык хваста, на якім у далейшым майструем свісток. Такая пустацелая загатоўка-тулава з'яўляецца асноўнай загатоўкай для ўсіх цацак-свістулёк. Птушку лепяць з аднаго кавалка гліны, жывеліну – з двух, конніка – з трох кавалкаў. Да тулава-загатоўкі далепліваюць ногі, галаву. Больш дробныя дэталі – вушы, грыву, дзюбу птушкі – можна адцягнуць ад асноўнай формы. Налепленыя дробныя дэталі – гузікі, вушы, дзюба і г. д. зніжаюць трываласць цацкі. Перанасычанасць аздобай зрокава разбівае форму, ускладняе прачытанне вобраза, робіць свістульку нязручнай у карыстанні. Дэталі лепш выцягваць, сплюшчваць, раскатваць, прышчыпваць.

Калі злепленая цацка крыху падсохне (падвяліцца), яна робіцца прыдатнай для далейшай апрацоўкі. У ход ідуць розныя па канфігурацыі штампікі і праколкі. Пазначаюцца ўпадзіны вачэй, вострай стэкай прадрапваецца, імітуецца поўсць, разразаецца рот і г. д.

Свісток робіцца наступным чынам. Унізе, на тулаве пустацелае загатоўкі, на адлегласці 1-2 см ад канца хваста, вострым канцом змочанай у вадзе праколкі выразаецца адтуліна прыкладна 0,5x0,5 см і прачышчаецца дзірачка ў хвачце для душцы. На баках тулава шыпелем (круглая завостраная палачка дыяметрам 2-3 мм) праколваюцца танальныя ігравыя дзірачкі.

Вельмі цікавыя дудкі-свістулькі з 4-6 ігравымі танальнымі адтулінамі, зробленыя ў выглядзе прадаўгаватых дзівосных істот. Яны даюць дзіцяці магчымасць развіваць таксама свае музычныя здольнасці.

Зрабіць такую дудку даволі проста. Расплюшчаным у аладку прамавугольным кавалкам гліны абгортваем круглую драўляную палачку. Зняўшы цыліндрычную загатоўку з палачкі, абодва канцы звужаем. На адным з іх мацуем свісток, другому надаём выгляд патрэбнай істоты. Затым праколваем 5-6 ігравых адтулін. На такой дудцы можна выканаць нескладаную мелодыю.

Аздаба цацак (дэкарыраванне) з'яўляецца важным этапам у тэхналогіі вырабаў. Для дэкаратыўнай аздобы цацак беларускія майстры шырока ўжывалі роспіс ангобамі. Вырабы з чырвонай гліны аздаблялі ангобам белай

гліны і наадварот. Гатуючы ангобы розных колераў, дадавалі ў іх вокіслы металаў. Дэкаруюць ангобам рознымі спосабамі – акуланнем, распісам пэндзлем, медыцынскай гумавай грушай з устаўленай саломінкай. Выявы размалёўвалі алейнымі або анілінавымі фарбамі з выкарыстаннем бронзавай ці алюмініевай пудры. Такія цацкі былі занадта крыклівымі.

Самы распаўсюджаны спосаб дэкарыравання ў мастацтве беларускай глінянай цацкі – гэта глазураванне.

Глазуруюць цацкі па-рознаму. Трымаючы цацку за світковы адростак, акуланем яе ў водны раствор глазуры, якая павінна мець гушчыню слівак. Пры гэтым трэба сачыць, каб паліва не трапіла ў світковую і танальную адтуліны, якія лепш заляпіць глінай.

Абпальванне цацак – апошня і самая адказная стадыя ў працы. Лепш абпальваць цацкі ў “горане-грубцы”, якая мае дзве камеры – топачную і для абпальвання.

Перад пачаткам абпальвання камера закладаецца цэглай. Пакідаецца толькі маленькае акенца (прыкладна чвэрць цагліны) для назірання, якое потым закрываецца кавалкам шкла. Пакуль камера нагрэецца да 300°C і вырабы зробіцца цёмна-чырвоныя, павінна прайсці 2-3 гадзіны.

Заканчваецца абпальванне, калі паліва расплавіцца і вырабы набудуць светла-аранжавую афарбоўку. Выявы з тоўстымі бакамі можна глазураваць па неабпаленаму чарапку і абпальваць адзін раз, а з тонкімі – два разы.

Цацкі мы дорым як памятны сувенір, яны удала ўваходзяць у наш інтэр’ер, упрыгожваючы яго, надаючы новае эстэтычнае гучанне. Цацка гэта сродак пазнання жыцця, магчымасць выяўлення творчых здольнасцей.

Адзін з таленавітых майстраў сучаснасці: Гром Дзяніс Уладзіміравіч 31.05.1976 г.р. Нарадзіўся ў вёсцы Крупіца ў сям’і таленавітага музыканта і кампазітара, кіраўніка фальклорнага калектыва “Крупіцкія музыкі” Грома В.Н. У 1995 г. скончыў музычнае вучылішча імя. Глінкі па класу скрыпкі. У 2000 г. Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтва па спецыяльнасці мастак-кераміст, акварэліст. З 1997 г. член

Беларускага саюза майстроў народнага мастацтва. Кіруе у школе мастацтваў п. Крупіца. Лаўрэат шматлікіх конкурсаў: лаўрэат конкурса «Гліняны звон» ў намінацыі "Гліняная цацка", "Музычны інструмент", дыпламант конкурса "Славянскі базар" у г. Віцебску, Івянецкі канкурсант народнага мастацтва II месца. З 2004 г. майстра музея «Дудуткі».

Займаецца – камп'ютарным дызајнам, рэкламнымі ролікамі, астраном-любіцель, іграе на музычных інструментах (акарына, парная акарына, дудка, варган, скрыпка, дуда, ліра.).

Сёння, у век стандартызацыі і тэхнічнага прагрэсу, асабліва востра ставіцца пытанне ўзраджэння народнага мастацтва. Вырашыць яго можна толькі пры глыбокім асэнсаванні і ушанаванні нашай спадчыны, без чаго немагчыма як станаўленне культурнага чалавека, так і грамадзяніна сваёй айчыны, а значыць, і духоўнае і нацыянальнае адраджэнне. Таму мы павінны разабрацца ва ўсім тым, што адрасавана нам з глыбінь стагоддзяў, каб адчуць прыемную асалоду вернасці сваім караням, каб прадоўжыць летапіс нашых гістарычных дзен жывой і хваляючай традыцыяй.

Спісок использованной литературы:

- 1.Ржавуцкі, М. Беларуская гліняная цацка / М. Ржавуцкі. – Мн: Польша, 1991
- 2.Сахута, Я.М. Беларускае народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва /Я.М Сахута. — Мн.: Беларусь, 2001
- 3.Закон Рэспублікі Беларусь “Аб народным мастацтве, народных промыслах”
- 4.Кацар, М.С. Беларускі арнамент/ М.С Кацар. - Мн.: Беларусь. 2001.- С.2
- 5.Горохова, Е.В. Материаловедение и технология керамики / Е.В. Горохова – М.: Вышэйшая школа, 2009
- 6.Попова, О.С. Народные художественные промыслы. Под общей редакцией / О.С. Попова, Н.С. Королева, Д.С. Чирков. – М.: Легкая и пищевая промышленность, 1984 – 192 с., ил.

7.Лукич, Г.Е. Конструирование художественных изделий из керамики (теоретические основы формообразования: Учебник / Г.Е. Лукич. – М.: Высшая школа, 1979. – 182с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ